

Nr 43

Av herr Hedlund m. fl., om åtgärder för stimulans av näringslivets utveckling och differentiering i avfolkningsregioner.

(Lika lydande med motion nr 19 i Första kammaren)

Befolkningsomflyttningen i vårt land fortsätter. För år 1961 beräknas nettoutflyttningen från de fem nordligaste länen till ca 9 400. År 1960 uppgick nettoutflyttningen till 9 133 personer. Födelseöverskottet år 1961 inom denna del av vårt land uppgick till ca 5 600 personer och den egentliga folkminskningen följaktligen till ca 3 800 personer, allt enligt de preliminära rapporter, som funnits tillgängliga omedelbart efter årsskiftet.

Tendensen i befolkningsutvecklingen är dock inte entydig inom detta område. Norrbottens län kunde tack vare ett födelseöverskott på 2 500 öka folkmängden med 700 personer, trots att nettoutflyttningen var så pass stor som 1 800 personer. I Västerbottens län var befolkningsminskningen inte fullt 1 000 personer, i Västernorrland 2 500 och i Jämtlands län 2 200, vilket relativt sett är en mycket betydande befolkningsminskning. Gävleborgs län slutligen kunde notera en ökning med 1 100 personer. Inom detta län kan man notera, att Hälsingland minskat med ca 900 och Gästrikland ökat med ca 2 000, varav mer än hälften faller på Gävle stad.

Likartade tendenser finns även i andra delar av vårt land, t. ex i östra Götaland, men den befolkningsomflyttning som där sker äger dock huvudsakligen rum inom i vidare mening näringsgeografiska regioner. Omflyttningen av befolkningen inom områden, som kan betraktas som regioner, är inte ur denna synpunkt någon negativ företeelse utan snarare en förutsättning för den fortgående strukturomvandlingen inom näringslivet.

Ur samhällets synpunkt måste göras en klar åtskillnad av befolkningsomflyttning *inom* en näringsgeografisk region och *mellan* regionerna. Omflyttningen inom regionen är en konsekvens av strukturutvecklingen inom näringslivet och får följaktligen accepteras, i den mån den förenas med en lämplig differentiering och lokalisering av näringslivet. Omflyttningen mellan regionerna kan däremot enligt vår uppfattning icke accepteras, i varje fall inte som en nära nog kontinuerlig företeelse. Skälen härtill torde vara tämligen uppenbara och kan sammanfattningsvis sägas vara, att en fortgående uttunning av de befolkningsmässiga resurserna har en multiplikatoreffekt på snart sagt samhällslivets alla områden. En fortgående befolkningsuttunning i vissa regioner måste alltså orsaka successivt alltmer på-

tagliga funktionsstörningar i kommunal och statlig verksamhet, inom transport- och kommunikationsväsen, ekonomi och handel och i undervisningsväsen och kulturliv.

I betydande utsträckning måste denna utvecklingstendens också sägas ha pådrivits av statsmakterna bl. a. genom en för utflyttningsområdena ogynnsam kostnadsfördelning mellan stat och kommun för t. ex. sådana angelägenheter som skola och åldrvård. På grund av den ogynnsamma kostnadsfördelningen har dessa kommuner inte på i kommunalpolitiskt avseende likvärdiga villkor kunnat konkurrera med andra kommuner om näringsliv och befolkning. Den utveckling som sålunda en gång börjat kan alltså sägas ha förvärrats av försummade åtaganden från statsmakternas sida. Detta är ytterligare ett argument för att man nu med effektiva åtgärder måste vända den ogynnsamma utvecklingen.

Samhällspolitiken står i dessa frågor vid en skiljeväg. Den ena vägen innebär, att man i huvudsak accepterar utvecklingen sådan den hittills kommit till uttryck och som en konsekvens därav också att samhället svarar för de successivt ökade kostnader det kommer att medföra att upprätthålla en med övriga regioner jämförlig standard inom dessa områden.

Den andra vägen innebär även ett betydande ansvarstagande från samhällets sida men kan sägas karakteriserad av ett kraftigare initialstöd till utvecklingen av näringslivet. Detta skulle innebära, att de naturliga förutsättningarna till utveckling av dessa områden bättre än nu skulle tillvaratas och en progressiv utveckling uppmuntras, vilket i sin tur skulle innebära, att anspråken på direktstöd till samhällsfunktionerna så småningom skulle kunna minska. Den senare vägen synes oss vara att föredraga, därför att den skulle innebära ett rationellare tillvaratagande av avfolkningsregionernas egna resurser och egen livskraft.

Samhällets hittillsvarande politik på detta område har när det gäller lokaliseringpolitiken tagit fasta på att utreda förutsättningarna för en omlokalisering av samhällets egna organ. Dessutom pågår utredning rörande näringslivets lokalisering. När det gäller den privata sektorn sker en kontinuerlig kontakt mellan arbetsmarknadsstyrelsen och Industriens produktionsråd, liksom mellan arbetsmarknadsstyrelsen och kommuner. Tyngdpunkten i arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet har emellertid legat på de kortsiktiga konjunkturpolitiska åtgärderna; omskolning av arbetskraft och skilda åtgärder syftande till en stimulans av arbetskraftens rörlighet icke blott mellan näringar inom regionerna utan även mellan regionerna.

Till samhällets konkreta åtgärder bör även räknas det tekniska och ekonomiska stöd och de kreditgarantier som lämnas hantverk och småindustri. Under senare år har dessutom en betydande utredningsverksamhet kommit till stånd genom s. k. länsutredningar och genom inrättande av särskilda utredningsbefattningar vid länsstyrelserna. En för framtiden synnerligen betydelsefull åtgärd var säkerligen även inrättandet av Norrlands-

fonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, vilka kan beräknas komma i verksamhet under innevarande år.

De problem som uppstår i avfolkningsregionerna är inte unika för vårt land. Snart sagt varje industrination har att kämpa med samma problem och även sökt finna lösningar på dessa frågor. I USA har samhällets åtgärder framför allt tagit sikte på att stimulera utvecklingen i avfolkningsregioner genom att säkra tillgången på riskvilligt kapital. I Nederländerna har politiken tagit sikte på att skapa balans mellan skilda regioner och undvika en alltför långtgående befolkningskoncentration till vissa regioner. I Storbritannien beviljas lån till utvecklingsåtgärder i särskilda s. k. stödområden. Genom särskilda organ kan staten köpa och bygga fabriker som ställs till enskilda företags förfogande, och staten har ganska långtgående befogenheter när det gäller att hindra en fortsatt befolkningskoncentration till London-området.

Lokaliseringspolitiken i Finland har särskilt tagit sikte på att uppmuntra näringslivets utveckling i norra Finland, där varaktig arbetslöshet funnits. År 1958 antogs en lag, som medger skattelättnader för nyetablerad eller utvidgad industri i områden med varaktig arbetslöshet, främst då i norra Finland. Den medger skattefrihet för aktiebolag eller andelsförening, som i norra Finland grundar industriföretag, för inkomst av rörelsen eller förmögenhet nedlagd i densamma under det år företaget tagits i bruk och de tre därpå följande skatteåren. Lagen medger i motsvarande mån företag, som utvidgar eller förnyar anläggningstillgång så, att produktionsförmågan ökas, skattelindring under en motsvarande tid. Detta sker genom att tre procent av det vid utvidgningen investerade kapitalet får avdragas från skattepliktig inkomst. Statliga småindustrilån har i främsta rummet tilldelats områden, där den svåraste undersysselsättningen föreligger. Likaså har speciella understödslån tilldelats industriföretag i sådana områden.

De norska åtgärderna för utvecklingen av näringslivet i Nordnorge erbjuder kanske ur svensk synpunkt de intressantaste aspekterna i frågan. Utbyggnadsprogrammet för Nordnorge antogs av stortinget 1952. För de ekonomiska resurserna svarar Utbyggnadsfonden för Nordnorge, som uppgår till 400 milj. nkr. Vissa skattelättnader har dessutom beviljats för investeringar i Nordnorge, och dessutom har kapital i stor omfattning tillskjutits på »reguljära» vägar. Under perioden 1950—1956 t. ex. steg den totala statliga utlåningen till Nordnorge från 276 till 1 117 milj. nkr. Till de investeringar som företagits utom den här skisserade ramen hör bl. a. järnverket i Mo i Rana, som dragit en kostnad av ca 500 milj. nkr., och malmfältet i Vadsö, där investeringarna varit av storleksordningen 200 milj. nkr.

Den vägledande principen för de investeringar som sker med bistånd av utbyggnadsfonden är att de skall vara företagsekonomiskt välgrundade och fullt affärsmässigt befogade. De kreditsökande hänvisas först till de ordi-

narie kreditinstitutionerna, och fonden engagerar sig först sedan andra kreditmöjligheter uttömts. Trots detta uppges fondens hittillsvarande förluster som relativt obetydliga, vilket kan förklaras av den omsorgsfulla planläggning som vanligen föregår en investering, vari utbyggnadsfonden tagit del.

Sammanfattningsvis torde kunna sägas, att det norska programmet för utveckling av Nordnorges näringsliv varit framgångsrikt och dessutom haft en betydande psykologisk betydelse och skapat en för närings- och samhällslivets utveckling positiv atmosfär, vilket torde vara den inte minst betydelsefulla vinsten.

Samhällets åtgärder för industriens decentralisering och näringslivets differentiering i avfolkningsregioner måste nu intensifieras. Därvid bör skilda åtgärder bli föremål för statsmakternas prövning. Här nedan skisserade åtgärder kan förmodas i väsentlig utsträckning bidra till utvecklingen i avfolkningsregionerna och bör därför bli föremål för en ingående prövning.

Förhöjt investeringsavdrag vid inkomsttaxering för uttag från investeringsfonderna

Arbetsmarknadsstyrelsen äger besluta, att investeringsfond under visst eller vissa beskattningsår och under villkor i övrigt, som läget på arbetsmarknaden påkallar, skall eller må tagas i anspråk för sitt ändamål. Beslutet kan vara generellt, d. v. s. avse samtliga företag av viss beskaffenhet, eller gälla visst eller vissa företag. Ett extra avdrag (investeringsavdrag) — utöver de avdrag som tidigare fått göras för avsättning till fonden — medges vid inkomsttaxeringen, om investeringsfonden tagits i anspråk för sitt ändamål i enlighet med arbetsmarknadsstyrelsens beslut. Investeringsavdraget kan alltså utnyttjas i arbetslöshetsbekämpande syfte. Det synes oss lämpligt att genom ett extra eller förhöjt investeringsavdrag särskilt främja företagsinvesteringar i områden med permanent undersysselsättning eller eljest vikande sysselsättningsmöjligheter. I de fall investeringsfonderna kan komma till utnyttjande enligt dessa grunder bör det bli en för samhället jämförelsevis billig form för sysselsättningsfrämjande åtgärder.

För uppfyllandet av de företagsekonomiska önskemålen om en fri lokalisering bör möjligheterna till ett höjt investeringsavdrag avse relativt stora områden, inom vilka företagen fritt kan lokalisera sina investeringar. Denna områdesindelning bör f. ö. genom någon form av behovsgradering kunna samordnas med den regionsplanering arbetsmarknadsstyrelsen f. n. bedriver. På vilket sätt avdragsrätten skall graderas efter behovet av sysselsättningsstärkande åtgärder och/eller skattekraft inom olika regioner bör bli föremål för närmare prövning. Huruvida båda avdragen — såväl det redan tillåtna som det nu föreslagna — bör få utnyttjas samtidigt, bör självfallet prövas med hänsyn till de konjunkturmässiga förhållandena i övrigt. För upprätthållandet av beredskapen mot konjunkturväxlingarna av mera all-

män karaktär synes emellertid det här avsedda avdraget böra läggas till det som redan nu kan utgå, d. v. s. i form av förhöjt investeringsavdrag.

Beträffande avdragets storlek och eventuell gradering kan framhållas, att det för det första bör bli tillräckligt stort för att uppnå den stimulerande effekt det är avsett att få. En höjning av investeringsavdraget med 10—15 % av de i anspråk tagna fondmedlen bör här vara lämplig. För de särskilt angelägna områdena kan emellertid en högre avdragsprocent vara motiverad, lämpligen 20—25 %. Alltför många graderingar bör dock undvikas. Förmodligen skulle två till tre grupper vara tillräckliga. En närmare prövning angående områdesindelningen bör vidtagas, lämpligen i anslutning till arbetsmarknadsstyrelsens regionsindelning, och skyndsamt föreläggas riksdagen för beslut.

Skattefrihet för nystartade och utvidgade företag

En stimulans till ökat företagande i avfolkningsregioner skulle även kunna uppnås genom att skattelindring medges för nystartat företag under ett visst antal år. Med nystartat företag bör därvid jämföras utvidgat företag till den del som motsvaras av utvidgningen. Även i detta sammanhang måste tillämpningen följa arbetsmarknadsstyrelsens regionsindelning. Inom region med undersysselsättning och som en följd därav befolkningsutflyttning av väsentlig omfattning bör skattenedsättning få åtnjutas för inkomst under det år företaget startats eller utvidgats och t. ex. följande fem år. Sådan skattebefrielse bör även medges under motsvarande tid beträffande förmögenhetsskatt för i dylikt företag investerat kapital. Det synes oss angeläget att möjligheterna till utnyttjande av sådana åtgärder till främjande av företagsamheten i avfolkningsregioner snarast överväges.

Med hänvisning till frågans aktualitet och angelägenhetsgrad synes det oss befogat att se denna fråga ur ett annat perspektiv än det som kan läggas på lokaliseringpolitiken i stort. Det vore därför motiverat, att dessa här skisserade vägar till stimulans av näringslivet i ifrågavarande regioner liksom andra tänkbara lösningar blir föremål för särskilt skyndsamt prövning utan hänsynstagande till redan pågående utredning om lokaliseringsfrågan ur principiell och allmän synpunkt.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att frågan om särskilda åtgärder för stimulans av näringslivets utveckling och differentiering i avfolkningsregioner blir föremål för särskild med största skyndsamt bedriven prövning i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 17 januari 1962

Gunnar Hedlund

Nils G. Hansson

Lars Eliasson

i Skegrie

i Sundborn

Per Svensson

Sven Vigelsbo

Gustaf Svensson

i Stenkyrka

i Vä